

Prof. Dr J. Lescrauwaet msc

**De eigen positie van de priester
in het midden van de gezamenlijke
verantwoordelijkheid van alle gelovigen**

Interdiocesane Stichting voor Kerkelijke Roeping

Utrecht, 1976

Aan de priesters van Nederland.

Inleiding

Het is de gewoonte, dat de Interdiocesane Stichting voor Kerkelijke Roeping u bij gelegenheid van Roepingenzondag liturgie en/of preek-suggesties toezendt. De ervaring leert, dat hier zeer verschillend over wordt geoordeeld.

Dit jaar wil de Stichting heel nadrukkelijk de aandacht vragen voor de priester, onder het thema: "De eigen positie van de priesters in het midden van de gezamenlijke verantwoordelijkheid van alle gelovigen". Zij heeft prof.dr. J. Lescrauwaet msc bereid gevonden om een studie over dit onderwerp te schrijven, die u hierbij wordt toegezonden.

De Stichting wil u hierbij niet alleen een basisstuk sturen ter voorbereiding op de verkondiging van Roepingenzondag, maar ook - en veelmeer - een studie voor uw persoonlijke bezinning op uw eigen priester-zijn én voor een gezamenlijke bespreking in uw priesterbijeenkomsten.

Op deze wijze hoopt zij, dat het artikel bij mag dragen voor een beter verstaan en beleving van het priester-zijn vandaag.

Mgr.drs. Th.H.J. Zwartkruis,
voorzitter Interdiocesane
Stichting voor Kerkelijke
Roeping.

Roepingenzondag 1976

prof.dr. J.F. Lescrauwaet msc

ten dienste van de predikanten

DE EIGEN POSITIE VAN DE PRIESTER IN HET MIDDEN VAN DE GEZAMENLIJKE
VERANTWOORDELIJKHEID VAN ALLE GELOVIGEN.

Inleiding

Er zijn meer typen van speciale roeping binnen de kerk dan in één preek te berde gebracht kunnen worden. De Stichting voor Kerkelijke Roeping geeft ons de raad om elk jaar b.g.v. de Roepingenzondag één bepaald type bijzonder onder de aandacht te brengen. Vorig jaar was dat de roeping tot het religieuze leven, dit jaar is het de roeping tot het priesterschap. Met deze keuze wordt niets ten nadele van de roeping tot pastoraal werker of werkster bedoeld. Deze nieuwe figuur zal ongetwijfeld ook eens ter sprake dienen te komen en er is zelfs al een bisschoppelijke brief aan de pastorale werkers voorhanden waarin mét de priesters tegelijk de niet-gewijde "pastores" aangesproken worden ¹. Maar in de hier volgende tekst gaat het over hen die "het sacrament van het presbyteraat" ontvangen hebben, eenvoudig omdat zij een eigen plaats hebben in de geloofsgemeenschap en omdat deze geloofsgemeenschap dit type van "minister" ook in de toekomst nodig zal hebben.

Dit opstel wordt geen compleet tractaat over het priesterschap. Het beoogt op geordende wijze wat voorname gedachten ter overweging te geven ten dienste van de priesters die hun preek voorbereiden. Het zou eigenlijk het karakter willen hebben van een geloofsgesprek van een priester met zijn medepriesters over de aard van onze gemeenschappelijke roeping. Zo'n gesprek zou kunnen aanvangen bij de beschrijving die Marcus geeft van de roeping der apostelen. Nu zijn wij wel geen apostelen, maar door het wijdingssacrament zijn wij medewerkers van de bisschoppen geworden, aan wie "de apostolische zending" op een bijzondere wijze is toevertrouwd ².

"Jezus riep tot zich die Hij zelf wilde; en zij kwamen bij Hem. Hij stelde er twaalf aan om Hem te vergezellen en door Hem uitgezonden te worden om te preken, met de macht de duivels uit te

drijven" (Mc. 3. 13-15).

I. Geroepen door de Heer der kerk

Eén van de wijzen waarop Christus bij zijn kerk blijft "tot aan de vol-einding van de wereld" (Mt. 28. 20) bestaat hierin, dat Hij in elke gene-ratie gelovigen roept om door Hem op de wijze van de apostelen uitgezon-den te worden. Nu zeggen we weliswaar in de geloofsbelijdenis dat heel de kerk apostolisch is en over de reële betekenis daarvan zal nog sprake moeten zijn, maar tegelijk "verschillen de geestelijke gaven die wij be-zitten overeenkomstig de bijzondere genade die ieder van ons is geschon-ken" (Rom. 12. 6). Alvorens in te gaan op het eigen karakter van onze roeping tot het priesterschap, dienen wij een ogenblik stil te staan bij het gelovig besef van wat roeping hier eigenlijk betekent.

Roeping als charisma

In het bijbelse woord roeping klinkt allereerst door dat we met een initi-atief van God te maken hebben. Geroepen worden tot een bediening in de kerk is om te beginnen een vrije gave van de Heer. Deze genade wordt door de geroepene ondervonden als een beslissend moment in het gebeuren van zijn eigen levensgeheim. Er hoort allereerst een innerlijk "ja" zeggen bij, of een: "Mij geschiede naar uw woord". Soms gaat deze genade samen met een vragend bidden: "Heer wat wilt ge dat ik doen zal?", of een: "Heer, zend mij". Roeping tot een kerkelijke bediening heeft met "charis-ma" te maken, dit is een vrije gave vanwege de Heer - "Hij riep die Hij zelf wilde" - , een gave nochtans niet allereerst tot verrijking van de geroepene als zodanig maar tot instandhouding en welzijn van heel de ge-loofsgemeenschap.

Aan de verscheidenheid van "gaven", "de vormen van dienstverlening" en "de soorten van werk" in de kerk schrijft Paulus twee beslissende kwali-teiten toe. Ten eerste: zij vinden hun oorsprong in God, in de Heer of in de Geest, "die aan ieder zijn gaven uitdeelt zoals Hij het wil". Ten tweede: zij dienen tot "het welzijn van allen" en nergens anders voor, "opdat er in het lichaam geen verdeeldheid zou zijn en de ledematen een-drachtig voor elkaar zouden zorgen" (1 Kor. 12, resp. 4-7, 11 en 25). Als men dit laatst genoemde aspect van onze bediening functioneel wil noemen en daar consequenties aan verbinden, akkoord, maar niet zonder de "bin-nenzijde" welke daaraan voorafging, de roeping, óók ter sprake te brengen.

Geordend charisma

Het idee van roeping door de Heer behelst niet alleen het zich persoonlijk en innerlijk groepen weten, maar evenzeer een oproep via Christus' kerk. Hetgeen tot welzijn van allen geschonken wordt, maakt niet alleen degene uit die een charisma ontvangen meent te hebben. Dit geldt min of meer voor alle gaven die de Geest van de Heer ten bate van zijn kerk geeft, doch de erkenning en "inordening" van een charisma is beslissend als het gaat over een roeping die direct het continueren van de apostolische grondstructuur van de geloofsgemeenschap beoogt.

Hoe het via de historie tot ons gekomen ministerie van bisschop en presbyter zich verhouden tot die apostolische grondstructuur der kerk, komt nog aan de orde. Hier gaat het nu over de samenhang tussen de persoonlijke roeping en de "ordinatio" of ordening daarvan binnen het kerkelijk leven. Een voorbeeld is ons al gegeven met de aanstelling van de eerste zeven helpers die in de kerkgeschiedenis vermeld worden. Als de Twaalf de verscheidenheid van taken niet meer aankunnen, zeggen zij tot de samengeroepen gemeente: "Ziet dus uit, broeders naar zeven mannen uit uw midden, van goede faam, vol van geest en wijsheid; hen zullen wij dan met dit ambt bekleden". Als de kandidaten gevonden zijn, "worden zij aan de apostelen voorgedragen, die hun na gebed de handen opleggen" (Hand. 6. 2-3 en 6).

De precieze functie van deze eerste helpers is uit het vervolg van de Handelingen niet zo duidelijk, evenmin als die van de "presbyters" en "episkopen" waarvan de aanstelling elders gemeld wordt. Maar waar die aanstelling ter sprake komt, blijkt in de meeste gevallen hoe de persoonlijke begenadiging verondersteld wordt, terwijl anderzijds meegedeeld wordt hoe onder handoplegging met gebed hun invoeging in het geordende gemeenteleven plaats vindt ³.

Vanaf de tijd waarover de historische getuigenissen ons inlichten springen er twee elementen naar voren die het kerkelijke of communautaire karakter van een "ordinatio" laten zien. Ten eerste spreekt heel de gemeente of een groot deel daarvan mee bij het aanwijzen of aanvaarden van een kandidaat. Ten tweede komt iemand pas in zijn bediening door de handoplegging van hem of hen die reeds bedienaar zijn.

Wat het eerste element betreft: soms stellen de kerkleden iemand voor of doen een gezamenlijk beroep op iemand om zich beschikbaar te stellen. Soms ook komt de plaatselijke gemeenteleiding - de bisschop of het presbyterium - met een kandidaat en vraagt de instemming of ondersteuning der andere gemeenteleden. Als de plaatselijke kerken grote getallen van

gelovigen gaan omvatten, laat men de keuze wel eens aan de meer voorname gemeentelieden over en in de middeleeuwen krijgen adel en vorsten de beslissende stem. Sinds de Trentse kerkhervorming is de kring van hen die gehoord worden ter beoordeling van een toekomstige presbyter of bisschop zeer beperkt, maar de "inordening" in het kerkelijke ministerie is nimmer een private aangelegenheid geworden van iemand die zichzelf geroepen acht. Dat menige bisschop tegenwoordig op een of andere wijze de parochie raadpleegt waar de kandidaat voor het presbyteraat zijn eerste pastorale praktijk doet, lijkt geschikt om de medeverantwoordelijkheid van de andere gelovigen weer te doen functioneren.

De eigenlijke opneming geschiedt vervolgens door kerkelijke bedienaren die reeds als zodanig aangesteld zijn. De sacramentele vorm ervan toont en verzekert de gelovigen, dat het de Heer zelf is die bedienaren tot zijn gemeente blijft zenden. Ofschoon de Heer op verschillende wijzen in het midden van zijn kerk aanwezig is en Hij langs allerlei mensen zijn gelovigen benadert, blijkt zijn werkdadige presentie heel uitdrukkelijk en vanaf de zending der apostelen ook continu door de sacramentele inordening van telkens weer bisschoppen en presbyters die in zijn naam gezonden worden tot prediking en sacramentele vieringen en leiding der gemeente. Voor de ambtsdragers zelf betekent het gelovig omzien naar hun wijding de herinnering aan de sacramentele belofte die hen toen gedaan is, aan een toezegging van Christuswege die hun persoonlijke ervaring van wel of niet waarneembaar vruchtbaar werk te boven gaat ⁴.

Het feit dat alleen ambtsdragers de bediening aan nieuwe ambtsbroeders overdragen, betekent niet dat zij zulks los van de gemeenschap in haar geheel doen. Zij zijn slechts tot die sacramentele inordening van nieuwe bedienaars in staat precies als dienaars der ganse kerk. Zij doen het dan ook onder het gebed der gehele gemeenschap en immer in de context van een eucharistische viering. En nooit is de kerk zozeer één gemeente dan wanneer zij dit sacrament van haar saamhorigheid in Christus viert.

II. "Om Hem te vergezellen"

Terugkerend naar het Marcus-evangelie over de aanstelling van de Twaalf, worden we als eerste inlossing van hun roeping gewaar dat zij in de nabijheid van hun Heer leren leven. Nabijheid betekent hier meer dan bij Hem school gaan zoals anderen destijds in de leer gingen bij een rabbijn. Er is sprake van volgehouden omgang met Hem. Wat dit betekent valt af te

lezen uit hetgeen van Petrus gevraagd werd alvorens deze definitief in zijn ambt werd aangesteld. Hierover schrijven zowel Matteüs als Johannes. In beide gevallen gaat het om een kennen van Jezus Christus krachtens persoonlijke ervaring.

De Petra-tekst

Matteüs situeert de aanstelling van Simon Petrus in directe aansluiting bij diens geloofsbelijdenis ten aanzien van de Heer. Zijn duidelijk geformuleerde en luidop uitgesproken geloofserkenning over wie Jezus voor hem is, valt des te meer op naargelang de deskundigen rondom allerlei verklaringen over de persoon van Jezus geven, terwijl de andere leerlingen over hun eigen overtuiging vooralsnog zwijgen.

Matteüs brengt de kerk maar twee keer ter sprake en waar hij het hier over haar fundament heeft, wijst hij op de geloofsbelijdenis van Petrus waardoor de weg vrij komt voor diens aanstelling als dienaar der kerk. Petrus' erkenning: "Gij zijt de Christus, de Zoon van de levende God", wordt door Jezus als een echte geloofsbelijdenis onderkend welke de Vader in Petrus' hart wekte. Dáárop reagerend zegt Jezus: "Op mijn beurt zeg Ik u: Gij zijt Petrus en op deze steenrots zal Ik mijn kerk bouwen" (Mt. 16. 16 en 18).

Deze woorden slaan natuurlijk allereerst op de unieke zending die aan Petrus gegeven werd. Zij zijn ook opgetekend om de blijvende grondstructuur van Christus' kerk te betuigen, waarin de Petrus-dienst nimmer zal ontbreken omwille van de eenheid der geloofsgemeenschap. Maar in deze tekst komt bovendien nog iets tot uitdrukking, dat voor elke bediening in de kerk geldt, dat zij namelijk gefundeerd moet zijn op het geloof in Jezus als de universele Christus. En wij weten: "Geloofd wordt er met het hart" (Rom. 10. 10). Het specifieke fundament waarop de Heer zijn zending laat rusten die Hij aan iemand toevertrouwt, is niet diens kennis en ook niet diens zedelijke volmaaktheid, maar diens geloof in Jezus en diens Vader. De kerk berust in diepste grond niet op professoren en evenmin op gecanoniseerde heiligen, maar op geloofsbeleving.

De epiloog van Johannes

Ook Johannes situeert de aanstelling van Petrus tot herder van de andere gelovigen binnen de context van diens geloofsbelijdenis ten aanzien van Jezus. De Heer vraagt hem: "Simon, zoon van Johannes, hebt ge Mij meer lief dan dezen?". Deze persoonlijke aanspraak beantwoordt Petrus zonder aarzelen: "Ja Heer, Gij weet, dat ik U bemin". En dán wordt hem de zorg voor zijn medegelovigen toevertrouwd. Jezus herhaalt zijn vraag en Simon

bevestigt zijn reeds gegeven antwoord, waarop Jezus hem opnieuw zegt een herder voor de gelovigen te zijn. Voor de derde maal vraagt de Heer dan Petrus' geloof in Hem op zodat Petrus geen woorden meer weet om zich nog sterker uit te drukken. Dan vertrouwt Jezus hem het herdersambt definitief toe (Joh. 21. 15-17).

Ook hier slaat de eerste betekenis van de evangeliewoorden op de speciale opdracht van Petrus in de beginnende kerk. Omdat zij werden opgetekend minstens dertig jaar na Petrus' dood mogen deze woorden ook van betekenis geacht worden voor de doorzetting van een Petrus-dienst in het voortbestaan der kerk totdat de eigenlijke Herder definitief komt. Maar vervolgens laat deze tekst op onovertroffen wijze zien hoe het persoonlijk geloof van de ambtsdrager in Jezus Christus verondersteld wordt alvorens hij uitgezonden wordt als herder in de "gemeenschap der gelóvigen - congregatio fidelium" die de kerk volgens de oudste ons bekende definitie is.

Het "zeggen wie de Mensenzoon is" bij Matteüs wordt tot binnennend "kennen" in het evangelie van Johannes. De Heer ondervraagt Simon niet naar diens kennis van de Wet en de Profeten. Hij eist van hem evenmin een toezegging om nooit meer te zondigen. Jezus vraagt naar wat dieper is dan theologische kennis en ethisch kunnen, en Hij gebruikt daarbij de persoonlijke voornaamwoorden "jij" en "Mij". Natuurlijk zullen wij bij het toepassen van deze dialoog op ons eigen priesterschap ook aan de noodzaak denken van een bepaalde dosis theologische kennis en van voldoende stabiel gebleken toelag op evangelisch levensgedrag. Maar de deskundigheid en morele betrouwbaarheid vormen niet het fundament waarop de Heer de zending tot priester-zijn doet aansluiten. Het eigenlijke aangrijpingspunt in de te roepen en zenden mens is diens geloof in Jezus als de Heer van zijn leven en de Heer der kerk. De roeping en zending sluiten aan bij die theologische kennis en ethische houding juist voorzover die bezielde wordt door een Christus-geloof dat leeft.

"Onverdeeld"

Deze persoonlijke beleving van het Christus-geloof wekt, oriënteert en draagt ook in niet weinigen de beslissing om af te zien van het huwelijk "omwille van het Rijk der hemelen". De Heer zelf zei van deze levenskeuze om reden van Hem, dat zij tenslotte voortkomt uit die diepte van iemands levensmysterie waarvoor geen woorden meer zijn: "Wie bij machte is dit te begrijpen, hij begripte het" (Mt. 19. 12). En Paulus schreef naar aanleiding van zijn raad tot het ongehuwde leven: "Ik zou wel willen dat al-

le mensen waren zoals ikzelf, maar ieder heeft nu eenmaal van God zijn eigen gave ontvangen, de een deze, de ander die" (1 Kor. 7. 7). Hierover hebben wij dan ook geen gebod van de Heer, ook voor bisschoppen en priesters niet, en daarom heeft de kerk niet altijd en overal deze ambtsdragers gezocht onder hen die geloofden deze gave tot eenzaam leven te hebben ontvangen. Nu de westerse kerk als regel echter de gave tot deze radicale levenswijze opvraagt alvorens iemand te wijden, doet zij zulks op grond van de ervaren affiniteit tussen priesterschap en het apostelwoord "alles verlaten om U te volgen" (Mt. 19. 27). Paulus' levensdynamiek om, zoals hij schrijft: "Mijn Heer Jezus Christus te kennen", bracht hem ertoe "om alles prijs te geven, (...) om Hem te winnen en één te zijn met Hem" (Fil. 3. 8-9). Zonder aan iedereen die eis te stellen beseftte hij, dat: "Wie niet getrouwd is, zorg heeft voor de zaak des Heren, hoe hij de Heer kan behagen", en Paulus hecht waarde aan dat "niet verdeeld zijn van hart" (1 Kor. 7. 32 en 34).

Als wij Paulus niet durven nazeggen: "Ik wil Christus kennen, ik wil de kracht van zijn opstanding gewaar worden", dan kunnen wij hem wellicht bijvallen als hij vervolgt: "Niet dat ik het al bereikt heb, ik ben nog niet volmaakt, maar ik streef er vurig naar het te grijpen, gegrepen als ik ben door Christus Jezus; nee, broeders, ik beeld mij niet in er al te zijn; alleen dit: vergetend wat achter me ligt, mij uitstrekkend naar wat voor me ligt, storm ik af op het doel: de prijs van Gods hemelse roeping" (Fil. 3. 10-14).

Alleen-te-leven is voor ons verweven met de priesterroeping zoals die ons feitelijk geschonken is. De negatie is hier beslist geen doel. Met onze ongehuwde levensstaat is het zoals de engelse dichter Auden in zijn "Lauds" herhaalt: "In solitude, for company" - "In eenzaamheid, om reden van gezelschap". Onze eenzaamheid schept een bijzondere ruimte in ons leven "om Hem te vergezellen" en een bijzondere ontvankelijkheid voor Zijn gelovigen. Heel de bestaansreden van ons priesterschap en onze persoonlijke roeping ligt tenslotte in het besluit van de Heer om op zijn eigen wijze aanwezig te willen blijven bij zoveel mogelijk gelovigen. Hij maakt gebruik van ons "in solitude, for company".

"Ik geloof wat de kerk gelooft"

Het is eigen aan zich verdiepend persoonlijk geloof dat het zich niet verwijderd van het geloof der Christus-gemeenschap maar er zich steeds dieper in laat meenemen. Het eigenlijke geloofsgoed der kerk is immers Christus. De Geest van Christus die in de harten der gelovigen spreekt

is één en onverdeelbaar. Hij bevrijdt elk van individualisme om ieder tot persoon te maken in het ene Lichaam dat Hij "doordrenkt" (1 Kor. 12. 13). Ieder van ons heeft trouwens zijn geloof te danken aan de geloofscommunicatie vanuit en binnen de christelijke geloofsgemeenschap. Het geloven is ons ingeademd door hen die reeds vóór ons geloofden, de geloofsworden zijn ons voorgezegd en het geloofsuitzicht is ons gewezen door wat Christus "Mijn gemeente" heeft genoemd (Mt. 16. 18).

Aan ons priesters is als eerste taak de geloofsverkondiging toevertrouwd, welke het Tweede Vaticaanse Concilie kernachtig karakteriseert als "het communiceren van de evangelische waarheid, waarmee zij (de priesters) zelf in Christus gelukkig zijn" ⁵. De vindplaats van "de waarheid van het evangelie" (Gal. 2. 5) is het "fides ecclesiae - het geloof der kerk". Bij deze klassieke formulering valt te denken aan de geloofservaring van heel de kerk en de vertolking daarvan tot op heden door de Catholica, de twintig eeuwen en heel de wereld omspannende geloofsbeleving van de werkelijkheid die het evangelie aanreikt. Een parochie of een samenkomst van katholieke gelovigen mag van haar priester verwachten dat hij voor hen dit katholieke geloof vertolkt en wel zo dat de eventuele persoonlijke visies of problemen van de predikant er door overstegen worden. Tegelijk echter zal diens persoonlijke beleving op zijn tijd moeten meetrillen en zal hetgeen hij weet van de geloofsbeleving bij zijn hoorders er weerklank in dienen te vinden. Het komt er dus op aan het geloof van déze en gene kant van de preekstoel zo te verwoorden dat het katholiek geloof als het gemeenschappelijke herkend kan worden.

"De geloofszin van heel de gemeenschap"

Aan de katholieke prediking blijft derhalve de dialoog tussen de prediker en de gemeenschap der gelovigen voorafgaan, waarbij deze laatste zowel als wereldgemeenschap als in de zin van plaatselijke parochie of groep verstaan moet worden. Wat de communicatie met het geloof van de wereldwijde kerk betreft verwacht de plaatselijke gemeenschap terecht van haar priester dat hij haar in relatie houdt met de geloofsbeleving en de geloofsreflectie in de katholieke wereld. De antenne van de priester zal op langere afstanden afgestemd moeten zijn dan die van het merendeel van zijn hoorders. Dit betekent voor de priester een zwaardere opgave nu rondom hem de leescultuur verzwakt, maar anderzijds is de studieuze communicatie tussen de priesters de laatste jaren toegenomen.

"Het geloof der kerk" verwerkelijkst zich evenwel ook dicht bij eigen huis. Om dat geloof dieper in zijn eigen bestaan en zijn verkondiging te laten

doordringen zal de priester blijven luisteren naar en meedenken met zijn medegelovigen. Hierbij gaat het niet alleen om een communicatie-techniek van psychologische aard, doch om de geloofsovertuiging dat de Geest des Heren in de harten van álle gelovigen spreekt. De priester zal zijn medegelovigen er in veel gevallen bewust van moeten maken dat hún geloofs-ervaring en geloofszin evenzeer van belang is. Ook zij hebben het gemeenschappelijk geloof door te geven en dit niet op de manier van een papieren boek maar als levende gelovigen die met hun tijd meedenken. Zij zijn naar vermogen en op hun wijze verantwoordelijk voor de geloofsbeleving in hun eigen omgeving. In hun gesprek met de priester over het geloof der kerk in woord en daad is hun aandeel beslist niet vrijblijvend. Het Tweede Vaticaanse Concilie zegt dat de priesters "graag naar de leken moeten luisteren, in broederlijke gezindheid met hun wensen rekening houden, hun ervaring en competentie op de diverse terreinen van de menselijke activiteit erkennen om samen met hen de tekenen des tijds te kunnen onderkennen"

⁶. In gesprekken van deze aard hoeft de priester niet alleen om toetsing, aanvulling of eventueel correctie te vragen wat zijn prediking en beleid betreft, hij mag er van tijd tot tijd ook bevestiging en bemoediging verwachten. Zelfs Paulus meende dit te mogen vragen aan de gemeente te Rome: "Ik verlang er vurig naar u te leren kennen, in de hoop u enige geestelijke gave te kunnen meedelen tot bevestiging van uw geloof, of eigenlijk, om bij u en met u de vertroosting te smaken van ons gemeenschappelijk geloof, het uwe zowel als het mijne" (Rom. 1. 11-12).

III. "En door Hem uitgezonden te worden"

De zending van de Twaalf die Marcus beschrijft, is niet alleen een model voor ons maar allereerst ook een begin. De toen aangevangen zending om in Jezus' naam zijn woorden door te geven en zijn heil te communiceren in het midden der broeders gaat alle eeuwen door "tot het uiteinde der aarde" (Hand. 1. 8).

Gezondenen na de apostelen

Ofschoon het Nieuwe Testament ons geen ordelijk overzicht biedt van het beginnende kerkelijke leven, het laat er toch geen twijfel over bestaan hoe bepaalde diensten daarin een wezenlijke rol vervulden. De benamingen daarvan zeggen ons weliswaar niet alles, maar over de basis, het doel en de belevingswijze van die diensten wordt ons het nodige meegedeeld. In de nieuwtestamentische kerken bewegen zich apostelen die niet tot de Twaalf

behoren maar soms wel hun helpers zijn, verder zijn er profeten en leeraars, opzieners (episkopen) en oudsten (presbyters), voorzitters en herders, leiders en evangelisten ⁷.

Aangaande de overgangstijd van de eerste naar de tweede eeuw kunnen we vaststellen dat sommige kerken geleid werden door episkopen en presbyters, maar hoe dezen zich tot elkaar verhouden is onduidelijk en niet overal hetzelfde. Vanaf de tweede helft van de tweede eeuw zijn er voldoende getuigenissen, dat de vele functies van de nieuwtestamentische kerk zich geconcentreerd hebben in de trits van bisschop, presbyter en diaken. Deze drieledige structuur van de kerkelijke dienst heeft zich tot op heden gehandhaafd, ook al is de taakverdeling tussen deze drie bedieningen in de loop van de tijd niet onbelangrijk verschoven. Het valt ons hierbij op dat het Nieuwe Testament, de vroegste kerkelijke schrijvers en de oudste wijdingsriten onze vertrouwde naam van "priester" (hiereus, sacerdos) niet gebruiken. Deze benaming wordt voor de verheerlijkte Christus gereserveerd, vervolgens vanaf de derde eeuw voor de bisschop gebruikt om langzamerhand ook op ons, presbyters, toegepast te worden ⁸.

Priester - presbyter

Als we ons een voorstelling willen maken van de presbyter in de oudste tijd, d.w.z. tot aan de periode rond het concilie van Nicea in 325, dan moeten wij aan een stadsgemeente denken met een bisschop aan het hoofd die bijgestaan wordt door een "presbyterium", een raad van presbyters. Tijdens de zondagse eucharistie zitten zij op banken links en rechts van de centrale cathedra, als helpers van de bisschop in diens herderlijke taak. Soms spreekt een van hen in de naam van de bisschop of legt catechumenen en boetelingen de handen op. Zij staan met de bisschop aan de altaartafel en de mensen kunnen naar hen toekomen met hun problemen of wensen zoals zij naar de bisschop komen. Maar wanneer het geloof zich ook over het platteland verbreidt, zendt menige bisschop presbyters naar dorpen en gehuchten om daar de samenkomst der gelovigen te leiden door prediking, eucharistieviering, dopen en gemeenteleiding. Van die tijd af zijn duidelijk drie taken die ons tot op heden worden toevertrouwd aanwezig: "het evangelie te preken, de herder der gelovigen te zijn en de goddelijke eredienst te vieren", om met Vaticanum II te spreken ⁹.

De kerkcrisis in de zestiende eeuw was aanleiding voor het kerkelijke leeraamt om zich voor het eerst officieel over de aard van het presbyteraat uit te spreken. Het Trentse concilie geeft daarbij voorkeur aan de destijds gangbaar geworden term "sacerdos". Aan de priester wordt dan toe-

vertrouwd te preken, de sacramentele handelingen uit te leggen, vooral echter het misoffer op te dragen en de zondenvergeving uit te spreken. Dat het accent van die tijd af op de twee laatst genoemde activiteiten kwam te liggen, laat zich verklaren uit het voortdurende conflict met de reformatorische ambtsopvatting. Hierbij deed zich bovendien de taalkundige eigenaardigheid gelden dat het nederlandse woord "priester" dienen moet voor twee onderscheiden griekse en latijnse woorden en begrippen. Die talen beschikken over een uitdrukking voor de bedienaar der eredienst (hiereus, sacerdos) en een ander voor de leider der gemeente (presbyter). Natuurlijk hebben de meeste priesters vanaf de Trentse kerkhervorming hun taak feitelijk even breed opgevat als echte pastorale arbeid vroeg, maar de defenities van het priesterschap in de theologie spitsten zich toe op de taak van consacreren en absolveren.

Vaticanum II heeft deze eenzijdigheid in de theorie trachten op te heffen door in zijn latijnse tekst het woord "presbyter" bij voorkeur te gebruiken en vooral door zijn drieledige taakomschrijving: verkondigen, sacramenten vieren met de eucharistie als centrum en bron, en leiding geven aan de christelijke saamhorigheid. Deze taak valt hem toe als "medewerker van de bisschop" en aldus gewijd "om de apostolische zending, hem door Christus toevertrouwd, ten uitvoer te brengen" ¹⁰. Aan de bisschop komt dezelfde taak toe maar dan als leider van heel de plaatselijke kerk. "Dank zij de gave van de heilige Geest, die bij de wijding aan de presbyters is geschonken, moet de bisschop hen derhalve als noodzakelijke medewerkers en raadgevers beschouwen in het dienstwerk en in de taak om het volk Gods te onderrichten, te heiligen en te weiden" ¹¹.

"In medio ecclesiae"

Het is een van de voornaamste interessen van Vaticanum II geweest om alle gelovigen, héél de christelijke saamhorigheid, in het leven en de zending van de kerk te betrekken. Eén van de manieren om dit proces te bevorderen was het uitdrukkelijk situeren van bisschoppen en priesters niet boven de gemeenschap maar in het midden van de gemeenschap. Nu brengt niet alleen de bediening van de bisschop maar ook de grote omvang van de nederlandse diocesen met zich mee, dat toch vooral wij presbyters in de omstandigheid verkeren elke dag "in het midden van de kerk" te zijn. Vaticanum II schrijft dat de speciale wijding en verantwoordelijkheid van de presbyters niet wegnemen dat "zij toch samen met alle christengelovigen leerlingen van de Heer zijn, (...) want de priesters zijn met allen die door het doopsel herboren zijn, broeders onder broeders, omdat zij ledematen zijn

van een en hetzelfde lichaam van Christus, waarvan de opbouw aan allen is opgedragen". Zij moeten zo leiding geven dat "hun werk samen met de leken-gelovigen verricht" wordt. "De presbyters moeten oprecht de eigen waardigheid van de leken en het aandeel dat dezen hebben in de zending van de kerk erkennen en bevorderen", en hierbij "de veelvormige genadegaven van de leken, zowel lagere als hogere, met geloofszin trachten te ontdekken, die met blijdschap erkennen en ijverig stimuleren" ¹².

Het liturgische "in medio ecclesiae" wordt aldus alledaags "midden onder de mensen". Hierbij komt niet zoveel theorie van pas. Onze manier van "er" zijn, echt menselijk en echt gelovig - "echt" betekent authentiek en als zodanig herkenbaar - , onze manier van toegankelijk en beschikbaar zijn, zal de eigen verantwoordelijkheid van de medegelovigen uitlokken. Ons luisteren en ons aanreiken vanuit eigen geloofsomgang met Jezus Christus, zal die medeverantwoordelijkheid van de anderen vindend, rijk en actief maken.

Besluit

De zending van Christus aan de apostelen gaat immer door. Sinds het jaardertig roept de Heer de kerk in elke generatie gelovigen op en laat hen de handen opleggen opdat zij verzekerd van zijn Geest uitgaan naar hun medegelovigen en naar hen die Christus nog niet kennen. Onze Heer doet zulks ook vandaag de dag. Hij roept ook nu gelovigen op om beschikbaar te zijn voor de opbouw van zijn lichaam de kerk. Hij roept, maar Hij dwingt niet. De roeping moet beantwoord worden door mensen die in gelovige vrijheid en durf hun hart aan Hem kwijt willen en aan de mensen rondom. De Heer speelt in op een geloof dat iemand bezielt om van Christus te houden en van de mensen te houden. Deze liefde sterft nooit. Zij moet wel eens in iemand vernieuwd worden. En er moet wel eens een appèl op worden gedaan. Want we zijn maar mensen. Gehoor geven aan deze roeping doet men ook niet van vandaag op morgen. Ook al dringt de roeping op een bepaald moment in ons besef door, ook al voltrekt zich de wijding op een bepaalde dag, het geroepen-zijn is een voortdurende situatie van ons persoonlijk bestaan. Geroepen-zijn is ook een levenslang proces waarin wij geleidelijk meegeven, waarin we van tijd tot tijd ons hernemen. Want geroepen worden brengt met zich mee dat er ook wat verlaten moet worden, prijs gegeven, zoals het de apostelen eveneens overkwam.

Deze persoonlijke inslag van de priesterroeping betekent geenszins dat de

priester het alleen moet doen. Hij mag het zelfs niet alleen doen. Voor degenen die in onze tijd de roeping tot de priesterbediening ontvangen, geldt nog meer dan voor de vorige generaties, dat zij samen moeten willen werken. Een van onze actuele opdrachten is precies om onze medegelovigen hun eigen verantwoordelijkheid te doen gewaar worden en te doen uitoefenen. Wij mogen het niet alleen doen, want "de dienaar der saamhorigheid" moet juist de verscheidenheid van gaven die de Geest schenkt tot haar recht laten komen, de sluimerende gaven activeren en de uiteenlopende gaven op elkaar af stemmen.

De moderne regel voor de priester: "hij mag het niet alleen doen" heeft echter ook een even belangrijke ommezijde: "hij hoeft het niet alleen te doen". Hij mag van zijn kant een beroep doen op de medeverantwoordelijkheid van de anderen.

Noten

1. Zie de Brief van bisschop mgr. Th. Zwartkruis aan de pastorale werkers, van 31 januari 1974, in Archief der Kerken 29(1974) 318-327.
2. Zie Lumen Gentium nr. 28; Presbyterorum Ordinis nr. 2.
3. Zie Hand. 11. 30; 14. 22; 15. 2; 20. 17; 20. 28; 21. 28; 1 Tess. 5. 12; Fil. 1. 1; 1 Tim. 3. 2; 4. 14; 5. 17; 5. 19; Tit. 1. 7; Jak. 5. 14; 1 Petr. 5. 1; Hebr. 13. 7 en 17.
4. Zie J. Lescrauwaet, De wijding een sacrament? In: Concilium 8(1972) nr. 4, 53-58.
5. Presbyterorum Ordinis nr. 4: "... ut cum eis communicent veritatem evangelii, qua in Domino gaudent".
6. Presbyterorum Ordinis nr. 9.
7. Zie met name Rom. 12. 6-8; 1 Kor. 12. 8-10 en 28-30; Ef. 4. 11. Verg. M. Houdijk, Een recente discussie over de nieuwtestamentische grondslagen van het priesterambt. In: Concilium 8(1972) nr. 10, 141-154.
8. Een in het nederlands gesteld overzicht van deze historie geeft kort H. Küng, Waarom priester? Roermond 1972, 25-41.
J. Baers, Aan mensen gewaagd. Tiel - Utrecht 1972, 293 blz.;
A. Lemaire, Van diensten naar ambten - de kerkelijke diensten in de eerste twee eeuwen. In: Concilium 8(1972) nr. 10, 36-50.
9. Lumen Gentium nr. 28; over deze drie taken handelt Presbyterorum Ordinis in den brede: nr. 4, 5 en 6.
10. Presbyterorum Ordinis nr. 2; verg. Lumen Gentium 28.

11. Presbyterorum Ordinis nr. 7. Zie ook J. Lescrauwaet, Trente en Vaticanum II over het dienstpriesterschap, in: Ons Geestelijk Leven 47(1970) 194-205.

Met betrekking tot verschillende uitwerkingen van de presbyterale taakbeschrijving door Vaticanum II - Rahner, Ratzinger en Kasper - zie: J. Lescrauwaet, Drie theologische benaderingen van het dienstpriesterschap, in: Ons Geestelijk Leven 47(1970) 206-215.

12. Presbyterorum Ordinis nr. 9.

Literatuurlijst:

- J. Baers, Aan mensen gewaagd, Utrecht 1972, 293 blz.
- W. Berger, Leren voor pastor - door de jaren heen, in Praktische Theologie, 1(1974), 227-235.
- M. Houdijk, Een recente discussie over de nieuwtestamentische grondslagen van het priesterambt, in Concilium 8(1972), nr. 10, 141-154.
- H. Küng, Waarom priester?, Roermond 1972, 25-41.
- J. Lescrauwaet, Trente en Vaticanum II over het dienstpriesterschap, in Ons Geestelijk Leven, 47(1970), 194-205.
- J. Lescrauwaet, Drie theologische benaderingen van het dienstpriesterschap, in Ons Geestelijk Leven, 47(1970), 206-215.
- J. Lescrauwaet, De wijding een sacrament?, in Concilium 8(1972), nr. 4, 53-58.
- A. Lemaire, Van diensten naar ambten, De kerkelijke diensten in de eerste twee eeuwen, in Concilium 8(1972), nr. 10, 36-50.
- Steven G. Mackie, Kerkelijk ambt in overgang, Wegen tot pastoraat, dl. 14, Nijmegen 1974.
- Th. Zwartkruis, Brief aan de pastorale werkers d.d. 31-1-1974, in Archief van de Kerken, 29(1974), 318-327.

Mogelijke leidraden voor een geloofsgesprek

In de samenkomst van de priesters kan men zich misschien van een of meer van de volgende vragen bedienen.

1. Onder welke opzichten heeft de crisis in de gelederen van de priesters gedurende de laatste ongeveer vijftien jaren ook vernieuwend en zuiverende invloed op onze eigen inzichten en gedragingen gehad?
2. In welke mate begint het begrip van priesterlijke collegialiteit naast zijn louter maatschappelijke betekenis ook aan gelovige diepgang te winnen? In "Presbyterorum Ordinis" is sprake van "unum presbyterium", dat beleefd wordt bij alle verscheidenheid van concrete bedieningen, van karakters en leeftijd. Daarbij is sprake van onderling overleg, gastvrijheid, materiële hulpverlening, aandacht voor zieken en hen die alleen zitten (nr. 8).
3. Laten wij de komst van nieuwe kandidaten over aan speciale instanties? Wie zouden meer wervend zijn: deskundige bureaus of levende personen? psychologische beroepsvoorlichting of een priester met voldoende levensblijheid om anderen enig goed te doen? Wat of wie heeft eens in ieder van onszelf het besef van mogelijk geroepen te zijn gewekt?
4. Komt in de prediking op Roepingenzondag voldoende tot uitdrukking dat "de bestuurder van een schip en zij die ermee vervoerd worden, (...) een gemeenschappelijk belang hebben" (Wijdingsritueel van presbyters) en dat de verantwoordelijkheid van allen gemoeid is bij het ontdekken en begeleiden van nieuwe geroepen?